

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Yleissivistävä koulutus ja varhaiskasvatus (luku 29.10)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on 20.9.2022 pyytänyt Opetushallituksen kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen talousarvioesityksestä koskien erityisesti seuraavia teemoja:

1. perustaidot ja osaamisen tuki, opetuksen laatu sekä tasa-arvo
2. osaavan työvoiman saatavuus ja kohtaanto
3. tutkimus- ja kehittämistoiminta, opettajankoulutus, suomalaisen opettajankoulutuksen kehittäminen
4. kulttuuri – koronasta selviytymisen ja valtionrahoituksen näkökulmasta
5. liikunta, erityisesti lasten hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta

Lisäksi Opetushallitus tuo asiantuntijalausunnossaan esiin näkemyksensä tarpeesta viraston perustoimintamenojen pysyvään tasokorotukseen (kohta 0).

Tiivistelmä

Opetushallituksen perustoimintamenoihin on saatava pysyvä 3,3 miljoonan euron tasokorotus.

Määrärahan mitoitus valtion talousarviossa ei ole vastannut Opetushallituksen todellista menotasoa. Menoista valtaosa on kiinteitä menoja: henkilöstömenoja, vuokria sekä ICT-järjestelmien ylläpitomenoja toimittajamaksuina. Vuotuisia alimitoituksia on paikattu kertaluonteisina lisäyksinä joko täydentävässä talousarviossa tai lisätalousarviomenettelyssä. Vuoden 2022 talousarviossa perustoimintamenojamme on yhä pienennetty, vaikka määrärahataso on ollut riittämätön jo aiemminkin.

Alueiden ja koulujen eriytymiskehitys, digitalisaatio, koronapandemian aiheuttamat oppimis-, osallisuus- ja hyvinvointivajeet sekä ekologiset uhkatekijät ovat muuttaneet yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä voimakkaasti. Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä on tuettava johtamisessa ja opetussuunnitelmien asianmukaisessa toimeenpanossa. Opettajien ajantasaisen osaamisen, työssä jaksamisen ja tasa-arvon turvaamiseksi on huolehdittava kaikkien opettajien mahdollisuuksista osallistua uranaikaiseen täydennyskoulutukseen. Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi kehittämistoiminnan rahoituksella. Riittävän opetushenkilöstön takaamiseksi on tärkeää, että opettajankoulutuksen kehittämisohjelman tavoitteisiin sitoudutaan ja osoitetaan riittävät määrärahat sen edellyttämiin toimenpiteisiin. Oppimistulosten heikentymiseen tulee reagoida oppimisen tukitoimien kehittämisen rinnalla myös ennakoivasti koulujen toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa kehittämällä, mihin tarvitaan myös taloudellisia resursseja.

Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanon tukeminen tarvitsee taloudellisia resursseja, joita ei ole hallituksen talousarvioesityksessä 2023 esitetty.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet on uudistettu viimeksi vuonna 2011. Voimakkaan yhteiskunnallisen muutoksen, eriarvoistumiskehityksen kiihtymisen sekä toiminta- ja turvallisuussympäristön nopean muutoksen vuoksi aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet kaipaavat uudistamista.

Opetushallituksen näkemyksen mukaan taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteissa ja niitä toteuttavissa toiminnallisissa tuloksellisuuden tavoitteissa huomioidaan tarkoituksenmukaisesti ja kattavasti taide- ja kulttuuripolitiikan tarjoamat mahdollisuudet pandemian synnyttämän hyvinvointi- ja oppimisvajeen korjaamiseksi.

Talousarvioesityksen painotukset/ kipupisteet

Opetushallituksen perustoimintamenoihin on saatava pysyvä 3,3 miljoonan euron tasokorotus. Määrärahan mitoitus valtion talousarviossa ei ole vastannut Opetushallituksen todellista menotasoa. Menoista valtaosa on kiinteitä menoja: henkilöstömenoja, vuokria sekä ICT-järjestelmien ylläpitomenoja toimittajamaksuina. Vuotuisia alimitoituksia on paikattu kertaluonteisina lisäyksinä joko täydentävässä talousarviossa tai lisätalousarviomenettelyssä. Vuoden 2022 talousarviossa perustoimintamenojamme on yhä pienennetty, vaikka määrärahataso on ollut riittämätön jo aiemminkin.

Opetushallitus vastaa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, aikuisten perusopetuksen, perusopetukseen valmistavan koulutuksen, tutkintoon valmentavan koulutuksen, taiteen perusopetuksen ja kansanopistojen oppivelvollisille suunnatun vapaan sivistystyön koulutuksen opetussuunnitelmien perusteista. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden valmisteluun ja toimeenpanon tukemiseen tarvitaan taloudellisia resursseja pitkäjänteisesti.

Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen johtamisen kehittämiseen tulee osoittaa Opetushallitukselle rahoitusta. Opetushallitus on aloittanut työn johtamisen tukemiseksi mm. perustamalla ja vahvistamalla erilaisia johtamisen ja tutkimuksen verkostoja. Varhaiskasvatuksen johtajien, rehtoriverkoston, sivistyshallinnon johtajien ja asiantuntijoiden verkoston sekä koulutusjohtamisen tutkijaverkoston yhteistyöllä on mahdollista kehittää opetus- ja kasvatusalan johtamista tieto- ja tutkimusperustaisesti.

Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanon tukeminen tarvitsee taloudellisia resursseja, joita ei ole hallituksen talousarvioesityksessä 2023 esitetty. Opetushallitus pitää tärkeänä, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä ja osaamista tuetaan erilaisin toimenpitein ja niille osoitetaan resursseja.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet on uudistettu viimeksi vuonna 2011. (OPH Määräykset ja ohjeet 2011:1). Voimakkaan yhteiskunnallisen muutoksen, eriarvoistumiskehityksen kiihtymisen sekä toiminta- ja turvallisuussympäristön nopean muutoksen vuoksi aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet kaipaavat uudistamista. Myös perusopetuslain muutos 1.8.2022 alkaen, jolla vahvistetaan lapsen edun ensisijaisuutta, puoltaa aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden päivittämistä. Rahoitusta tarvitaan tutkimusyhteistyöhön, kehittämistoimintaan, perusteiden uudistamiseen sekä toimeenpanon tukemiseen.

Digitaalisen osaamisen edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ja vapaassa sivistystyössä edellyttää merkittävää ja pitkäjänteistä kasvatus- ja opetusalan henkilöstön täydennyskoulutusta. Digitaalisten ympäristöjen ja osaamisen tarpeiden muuttuessa osaamisen kuvausten jatkuva ylläpito tulee jatkossa vaatimaan Opetushallitukselta kehittämistyötä, jonka edellyttämä henkilöresurssi on yksi henkilötyövuosi (htv). Jatkuva ylläpito vaatii myös pysyvästi rahoitetun resurssin toimintamenoihin. Jatkuvaa ylläpitoa ja pienkehitystä ei voi rahoittaa vuosittaisilla kehittämisrahoilla, vaan ne tulee huomioida pysyviksi toimintamenoiksi JTS-prosessissa. Opetushallituksen näkemyksen mukaan hallituksen talousarvioesityksessä valtionavustukseen varattu euromäärä *Digitaalisten oppimisympäristöjen, osaamisen, valmiuksien ja pedagogisten käytänteiden kehittämiseen, alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen, digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen digitalisaation viitekehystä toimeenpanevan kehittämisohjelman toimenpiteillä koulujen, oppilaitosten ja kunnallisen varhaiskasvatuksen kansainväliseen toimintaan* ei riitä alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen ja digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen, mutta se kattaa mahdollisesti *digitaalisten oppimisympäristöjen, osaamisen, valmiuksien ja pedagogisten käytänteiden kehittämisen*.

Kulttuuri – koronasta selviytymisen ja valtionrahoituksen näkökulmasta

Opetushallitus pitää perusteltuna ja tarpeellisena, että myös taiteen perusopetuksessa saavutetun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään liittämällä taiteen perusopetuksen koulutustiedot valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain mukaisiin tietovarantoihin. Taiteen perusopetuksen opintosuoritustietoja ei ole toistaiseksi ollut mahdollista tallentaa Koski-tietovarantoon.

Opetushallitus toteaa, että kulttuuriperintöaineistojen digitaalisen saatavuuden tukeminen on myös varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten toteuttaman kulttuurikasvatuksen kannalta hyvin merkityksellistä. Kulttuuriperintöaineistojen digitaalista saatavuutta ja kattavuutta on tärkeää edistää määrätietoisesti osoittamalla siihen riittävästi rahoitusta.

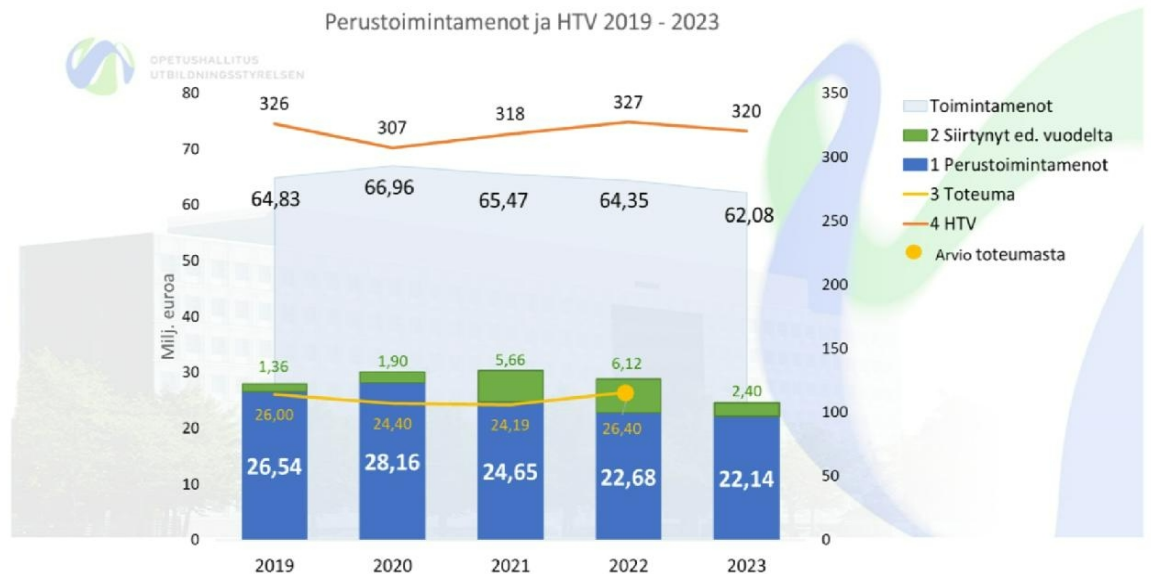
Liikunta ja lasten hyvinvoinnin tukeminen

Mittava istuvan elämäntavan lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn heikentyminen on vakava terveys, toiminta- ja opiskelukyvyn haaste. Elämän digitalisoituminen on vähentänyt huolestuttavasti fyysistä aktiivisuutta viimeisen vuosikymmenen aikana. Lisäksi liikunnan harrastaminen ja terveys polarisoituvat voimakkaasti suomalaisessa väestössä. Lasten ja nuorten fyysinen kunto on olennainen tekijä terveyden, toiminta- ja opiskelukyvyn ylläpitämisessä. Lasten sekä nuorten liikunnan, terveellisten elintapojen ja terveysosaamisen edistäminen on nopeasti passivoivaksi muuttuneessa toimintaympäristössämme entistä tärkeämpää. Terveysliikunnalla on kansanterveydelle ja -taloudelle entistä tärkeämpää.

0. Opetushallituksen perustoimintamenojen tasokorotus

Opetushallituksen perustoimintamenot momentilla 29.01.02. Vuoden 2023 talousarvioesitys sekä vuosien 2024–2026 julkisen talouden suunnitelma

Opetushallituksen perustoimintamenoihin on saatava pysyvä 3,3 miljoonan euron tasokorotus. Opetushallituksen perustoimintamenojen taso on vuosikausia jatkunut alenevalla tasolla oheisen kuvan mukaisesti, jossa näkyy Opetushallituksen toimintamenojen vuotuinen taso kokonaisuudessaan, erillisinä pylväinä Opetushallituksen käyttöön osoitettu perustoimintamenorahoitus sekä siirtyneiden perustoimintamenojen taso. Kuvassa esitetään myös viivagraafina vuotuiset perustoimintamenojen toteumat.

Määrärahan mitoitus valtion talousarviossa ei ole vastannut Opetushallituksen todellista menotasoja. Menoista valtaosa on kiinteitä menoja: henkilöstömenoja, vuokria sekä ICT-järjestelmien ylläpitomenoja toimittajamaksuina. Vuotuisia alimitoituksia on paikattu kertaluonteisina lisäyksiä joko täydentävässä talousarviossa tai lisätalousarviomenettelyssä. Vuoden 2022 talousarviossa perustoimintamenojamme on yhä pienennetty, vaikka määrärahataso on ollut riittämätön jo aiemminkin. Rakenteellinen vaje on kasvanut 3,3 miljoonaan euroon ja samaa osoittavat myös tulevien vuosien kehitykset.

Tärkeää onkin varmistaa perustoimintameno- ja HTV:n **riittävä taso sekä pyrkiä jatkossa rahoituksen pitkäjänteisyyteen ja sitä kautta myös parempaan ennustettavuuteen, mikä tarkoittaa tasokorotuksen huomioon ottamista myös kehysmenettelyssä.**

Opetushallituksen rakenteellista alijäämää ei ole korjattu pysyvien toimintaedellytysten turvaamiseksi, vaan tilannetta on ratkottu lyhytjänteisesti vuosittain ja erityisesti koronasta johtuneen kasvaneen siirtomäärärahakannan turvin.

Toimiminen hallinnonalan keskeisenä asiantuntijakeskusvirastona ja opetuksen kehittäjävirastona Opetushallitus vastaa suuressa määrin myös koulutuspoliittisten uudistusten läpiviennistä ja niiden laadukkaasta toimeenpanon tuesta. Tämä vastuu korostuu entisestään koronakriisin jälkihoidossa ja lisää myös merkittävästi Opetushallituksen työmäärää. Lisäksi tulossopimuksissa osoitetut uudet tehtävät sekä laajasti yhteiskuntaa hyödyttävien digitaalisten palvelujen voimakas kehitys ovat kasvattaneet Opetushallituksen tehtäväkenttää ja työmäärää viime vuosina merkittävästi.

1. Perustaidot ja osaamisen tuki, opetuksen laatu sekä tasa-arvo

Opetussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän koulutuksen rooli yhteiskuntaa uudistavana voimana rakentuu tulevaisuuteen suuntautuvalla kehittämisellä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on uudistettu vuonna 2022 vastaamaan varhaiskasvatuslain (15 a §) muutosta (alkaen 1.8.2022) koskien lapsen saamaa tukea (yleinen- tehostettu ja erityinen tuki) varhaiskasvatuksessa. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin

liittyvät tarpeet. Opetushallitus tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien toimeenpanossa neuvonnalla, ohjauksella, järjestämällä koulutusta ja tuottamalla tukimateriaalia verkkosivuille.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 otettiin käyttöön vuosina 2016–2019. Vuoden 2014 jälkeen perusteisiin on tehty kahdeksan päivitystä, joista on annettu muutosmääräykset opetuksen järjestäjille: koulukohtainen tasa-arvosuunnitelma (2015), täsmennykset lukuihin 1, 5, 6, 8, 12 (2017), perusopetuksen päättötodistus (2018), oppimisen ja osaamisen arviointi (2020), eri uskontojen oppimäärät (2020), perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit (2020), tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus (2021) ja kiusaamisen, häirinnän ja syrjinnän ehkäisy sekä kurinpito (2022). Opetushallituksessa on parhaillaan käynnissä seuraavat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset: oppilashuolto (HE 19/2022 vp), sitouttava kouluyhteisötyö (HE koskien PoL 26 §:n muuttamista) ja perusopetuksen kuudennen vuosiluokan lukuvuosi-arvioinnin arviointikriteerit. Näiden muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2023. Oppilas-/opiskeluhoitoon liittyvä päivitys koskee perusopetuksen lisäksi myös esiopetusta, perusopetukseen valmistavaa koulutusta, tutkintoon valmistavaa koulutusta, lukiokoulutusta, ammatillista koulutusta, aikuisten perusopetusta sekä kansanopistojen oppivelvollisille suunnattua vapaata sivistystyötä. Opetushallituksessa on käynnistymässä myös B1-kielen opetusta koskeva perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos, jonka on tarkoitus valmistua vuoden 2023 aikana.

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tasa-arvon ja laadun turvaamiseksi on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja kouluja on tuettava opetussuunnitelman asianmukaisessa toimeenpanossa. Selvitykset ovat osoittaneet, että esimerkiksi perusopetuksessa arvioinnin ja pedagogiikan käytänteet eivät kaikkialla vastaa opetussuunnitelman perusteiden kuvauksia. Oppimistulosten lasku kierteen katkaisemiseen tulee reagoida oppimisen tukitoimien kehittämisen rinnalla myös ennakkoivasti koulujen toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa kehittämällä, mihin tarvitaan myös taloudellisia resursseja. Opetushallituksen mahdollisuudet ohjata ja tukea opetuksen järjestäjiä ja kouluja tässä tehtävässä muun muassa verkostotyöllä, tukimateriaaleilla ja informaatio-ohjauksella tulee turvata.

Alueiden ja koulujen eriytymiskehitys, digitalisaatio, koronapandemian aiheuttamat oppimis-, osallisuus- ja hyvinvointivajeet sekä ekologiset uhkatekijät ovat muuttaneet perusopetuksen toimintaympäristöä voimakkaasti. Toimintaympäristön nopeiden muutosten takia sekä tulevaisuuden sivistyksen ja kestävä kehityksen vahvistamiseksi on varauduttava myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamiseen. Kehittämisen tulee olla tieto- ja tutkimusperustaista. Uudistuksen pohjaksi tarvitaan tutkimus- ja selvitystoimintaa, joka kartoittaa nykytilannetta, aiempien opetussuunnitelman perusteiden implementoinnin onnistumista ja kehittämistarpeita. Hallituskauden kehittämisohjelmien tuloksia ja kokemuksia on hyödynnettävä kehittämistoiminnan pohjana. Ennakoinnilla on arvioitava tulevaisuuden osaamistarpeita, digitalisaation mahdollisuuksia ja muun muassa väestönkehityksen vaikutuksia opetuksen järjestämiseen. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä kentän kanssa tapahtuvaan vastavuoroiseen kehittämisstrategiaan perustuvaan verkostoyhteistyöhön on osoitettava riittävät toiminta- ja asiantuntijaresurssit.

Johtaminen

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen johtamisen kehittämiseen tulee osoittaa Opetushallitukselle rahoitusta. Opetushallitus on aloittanut työn johtamisen tukemiseksi muun muassa perustamalla ja vahvistamalla erilaisia johtamisen ja tutkimuksen verkostoja. Varhaiskasvatuksen johtajien, rehtoriverkoston, sivistyshallinnon johtajien ja asiantuntijoiden verkoston sekä koulutusjohtamisen tutkijaverkoston yhteistyöllä on mahdollista kehittää opetus- ja

kasvatusalan johtamista tieto- ja tutkimusperustaisesti. Koronapandemian aiheuttaman hyvinvointi- ja oppimisvajeen vaikutusten vähentämisessä varhaiskasvatuksessa ja kouluissa hyvät johtamistaidot ovat tärkeitä. Yhteiskunnan monihäiriötilanne jatkuu myös Venäjän hyökättyä Ukrainaan, ja se vaikuttaa varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintakulttuuriin. Yhteisöllisen ja hyvinvoivan toimintakulttuurin kehittämiseksi myös johtajat tarvitsevat täydennyskoulutusta ja tukea työlleen.

Opetushallitus, Kuntaliitto ja Sivistystyönantajat ry ovat 21.9.–9.10.2020 toteuttaneet kyselyn kunnissa ja kuntataustaisissa organisaatioissa työskenteleville varhaiskasvatus- ja opetusalan johtajille sekä sivistysjohdolle. Kyselyn tulosten mukaan (1603 vastaajaa) päivittäisissä johto- ja esimiestehtävissä edistetään eniten lasten, oppilaiden tai opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia ja yksikön strategian mukaista tavoitteellista toimintaa sekä oman yksikön toiminnan kehittämistä.

Suurin osa (72 %) vastaajista koki, että viimeisen viiden vuoden aikana heidän toimintaympäristössään on tapahtunut paljon tai erittäin paljon muutoksia. Eniten muutosten nähtiin liittyvän lainsäädännön muutoksiin. Esimies- ja johtotehtävien vetovoimaa heikentää erityisesti suuri työtaakka ja vastuu. Vastaajien mielestä johtajien koulutukseen, osaamisen kehittämiseen ja valmennukseen pitäisi saada lisää panostuksia.

Opetushallitus tarjoaa opetushallinnon tutkinnon suorittamisen avulla mahdollisuutta pätevöityä johtamistehtäviin. Opetushallinnon tutkinto antaa hyvät valmiudet johtamisen eri osa-alueiden ymmärtämiseen. Opetushallinnon verkostoihin osallistuminen mahdollistaa säännöllisen täydennyskoulutuksen ja tietojen päivittämisen. Opetushallituksen systemaattinen kehittämis- ja koulutustoiminta vastaa hyvin myös pedagogisten yhteisöjen johtajien edellä mainitussa tutkimuksessa esittämiin tarpeisiin ja toiveisiin. Digitaalisen verkon välityksellä tapahtuva koulutus mahdollistaa tasa-arvoisen osallistumisen kaikkialta Suomesta ja tukee näin tasa-arvoista ja yhdenvertaista johtamisen kehittämistä.

Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanon tukeminen

Hallituksen talousarvioesityksessä ei ole osoitettu määrärahaa Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanoon vuodeksi 2023. Vuoden 2022 talousarvion osoittaman rahoituksen turvin toimintaa voidaan jatkaa syyskuuhun 2022, mutta vuoden 2023 puolella rahoituksesta ei enää voida jakaa uusia avustuksia. Erityisen tärkeää lukutaitostrategian toimeenpanon tukemisessa olisi vahvistaa lukutaitoa kehittävien verkostojen yhteistyötä ja koordinaatiota sekä luoda uusia osaohjelmia. Tarvittaessa Lukutaitostrategiaa tarkennetaan ja päivitetään. Lastenkirjainstituutti valmistelee Lukuliikkeen rahoituksella selvitystä kansallisen lukudiplomin luomiseksi, joten selvitystä seuraavassa vaiheessa tarvittaisiin rahoitusta sen toteuttamiseen.

Opetushallitus pitää tärkeänä, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä ja osaamista tuetaan erilaisin toimenpitein ja niille osoitetaan resursseja. Tutkimuksissa on erityisesti todettu lukutaidon eriytyminen niin sukupuolittain kuin alueellisesti. Lisäksi pandemia on voinut vaikuttaa myös lukutaidon kehittymiseen. Kaikenikäisten lukutaitoa on viime vuosina edistetty Opetushallituksen yhteydessä toimivan Lukuliikkeen avulla. Vuoden 2021 lopussa julkaistiin Kansallinen lukutaitostrategia, jonka toimeenpano on aloitettu vuonna 2022. Strategian toimeenpanoa tulee edelleen vahvistaa ja kehittää lukutaito-ohjelman tuella. Kansallista lukutaitostrategiaa toteutetaan parhaillaan seuraavissa ohjelmissa:

Lukeva koulu -malli

Lukeva koulu -mallin avulla tuetaan perusopetuksen koulujen monilukutaitotyötä sekä opetussuunnitelman toimeenpanoa. Malli tarjoaa täydennyskoulutusta sekä

pedagogista lukemisen ja monilukutaidon tukea opettajille. Malli on toteutettu suomeksi, ruotsiksi ja myös saamen kielet on otettu huomioon. Koulujen toimintaa tukemaan on kehitetty lukutaitotyön arviointityökalu Niilo Mäki Instituutin kanssa. Työkalu valmistuu marraskuussa 2022. Lukeva koulu -mallin tueksi tarvittaisiin myös valtionavustuksia, jotka tukisivat paikallista lukutaitotyötä.

Lukeva varhaiskasvatus

Lukeva varhaiskasvatus -pilotissa tullaan kevätkaudella 2023 selvittämään, millaista tukea monilukutaidon vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa tarvitaan. Pilotti tarjoaa täydennyskoulutusta sekä pedagogista lukemisen ja monilukutaidon tukea varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Pilotin pohjalta on tavoitteena laajentaa ohjelmaa koskemaan kaikkia varhaiskasvatusyksiköitä. Ohjelma tukee varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Pilotti toteutetaan resurssipulan takia vain suomeksi, mutta yhdenvertaisuuden takia tarvittaisiin myös ruotsinkielinen ja mahdollisesti saamenkielinen toteutuskin.

Lukeva kunta -verkosto

Lukeva kunta -verkosto on valtionavustusperustainen ja hankkeet päättyvät vuoden 2023 lopussa. Kunnat ovat muodostaneet vähintään viiden kunnan verkostoja ja saaneet avustusta kuntien lukutaitotyöhön. On tärkeää, että kuntaverkostojen kanssa tehtävä työ voisi jatkua valtionavustustoiminnan muodossa ja Lukuliikkeen koordinoimana.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittäminen, perusteiden uudistaminen ja toimeenpanon tuki

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet on uudistettu viimeksi vuonna 2011. (OPH Määräykset ja ohjeet 2011:1). **Voimakkaan yhteiskunnallisen muutoksen, eriarvoistumiskehityksen kiihtymisen sekä toiminta- ja turvallisuusympäristön nopean muutoksen vuoksi aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet kaipaavat uudistamista.** Myös perusopetuslain muutos 1.8.2022 alkaen, jolla vahvistetaan **lapsen edun ensisijaisuutta**, puoltaa aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden päivittämistä. Rahoitusta tarvitaan tutkimusyhteistyöhön, kehittämistoimintaan, perusteiden uudistamiseen sekä toimeenpanon tukemiseen.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on perusopetuslain mukaista toimintaa, jota kunta voi tarjota ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä kaikille erityisen tuen piirissä oleville perusopetuksen oppilaille. Kunnat saavat kustannuksiin valtionosuutta ja lisäksi ne voivat periä oppilaiden huoltajilta perusopetuslain mukaisesti osallistumismaksuja.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on vakiintunutta toimintaa, jota tällä hetkellä tarjotaan iltapäivätoiminnan osalta lähes kaikissa kunnissa. Toiminnan tavoitteena on tarjota lapsille mahdollisuus turvalliseen, lasten kasvua ja kehitystä tukevaan vapaa-ajan toimintaan. Tavoitteena on myös tukea lasten koulukäyntiä ja oppimista sekä perheiden kasvatustehtävää.

Opetushallitus on vuonna 2011 julkaissut Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Perusteissa määrätään toiminnan järjestämisestä sekä paikallisen toimintasuunnitelman laatimisesta. Perustemääräyksen lisäksi Opetushallitus on tukenut koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistä organisoimansa kansallisen kehittämisverkoston kautta sekä tuottamalla erilaisia toimintaa tukevia materiaaleja.

Opetushallituksen asettama aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistyöryhmä (2017) on kartoittanut aamu- ja iltapäivätoiminnan tilaa sekä sen kehittämistarpeita ja hyviä käytäntöjä,

arvioinut kansallistenaamu- ja iltapäivätoiminnan ajantasaisuutta sekä laatinut ehdotuksen toiminnan kehittämiseksi. Kyselyyn osallistui yhteensä 223 toimintaa johtavaa tai koordinoivaa henkilöä. (OPH Raportit ja selvitykset 2018:12)

Hallintohenkilöstö toivoi lisää korvamerkittyjä resursseja palkkaukseen, toiminnan järjestämiseen sekä toiminnan laajentamiseen sekä toiminta-aikojen pidentämiseen (42 % vastanneista). Aamu- ja iltapäivätoiminta nähtiin tärkeäksi järjestää kaikille sitä tarvitseville. Lisäksi esille nostettiin myös tarve myöntää paikka toimintaan nopealla aikavälillä silloin, jos sille on olemassa sosiaaliset perusteet. Näiden avulla haluttiin lisätä perheiden hyvinvointia. Myös pidempien sopimusten palveluntuottajan kanssa koettiin parantavan ammattitaitoisemman henkilökunnan saantia. Ohjaajien pieni palkka nähtiin heijastuvan myös huonompana työssä viihtymisenä. Kuten ohjaajien ja heidän esimiestensä vastauksissa, myös hallintohenkilöstö näki koulutuksien nostavan aamu- ja iltapäivätoiminnan arvostusta. Valtakunnallisten koulutusmahdollisuuksien avulla uskottiin paitsi parantavana ammattitaitoa myös tukevan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Vastaajat toivoivat lisää yhteistyötä eri verkostojen kanssa, jotta toiminnan laatu voitaisiin turvata (21 % vastanneista). Yhteisöllisyys ja hyvien käytäntöjen jakaminen nähtiin olevan yhteistyön hyötyinä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyön lisääminen etenkin varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa nähtiin mahdollisuutena huomioida paremmin lapsen yksilöllisyys. Toisaalta yhteistyö opettajankoulutuksen kanssa nähtiin lisäävän tietoisuutta jo koulutusvaiheesta siitä, mitä aamu- ja iltapäivätoiminta on. Vastaajat toivoivat yhteisiä suuntaviivoja toiminnan järjestämiseen, jotta myös tasa-arvoisuus toteutuisi eri yksiköiden välillä. Sekä lasten ja vanhempien, ohjaajien ja esimiesten sekä hallintohenkilöstöön kuuluvien kyselyvastaukset kertoivat tyytyväisyydestä aamu- ja iltapäivätoimintaan. Suurin osa arvioituista osa-alueista arvioitiin laadultaan hyväksi tai erinomaiseksi. Henkilöstön osaaminen arvioitiin olevan hyvällä tasolla ja toiminnan järjestäminen sai pääosin myönteisiä arvioita.

Yhteisenä huolena nousivat esille toiveet paremmista resursseista. Vaikka henkilöstön osaaminen arvioitiin hyväksi, pidettiin heidän lukumääränsä usein liian vähäisenä suhteessa lapsimäärään. Erityisesti lapset ja vanhemmat nostivat esille kiusaamisen ja yksin jäämisen ongelmat. Vanhemmat toivoivat lisää aamupäivätoimintaa sekä pitempää toiminta-aikaa iltapäiviin. Vastaavan toiveen esittivät myös ohjaajat ja heidän esimiehensä. Erityisen tuen lapsista on toiminnassa mukana vain osa ja erityisesti isompien lasten integroitumisessa aamuja iltapäivätoiminnan ryhmiin on ongelmia. Lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminnalle osoitettujen, tarkoituksenmukaisten tilojen puutteet nousivat esille. Myös välipalan laatu sai kritiikkiä. Henkilöstön motivaation ja sitoutumisen kannalta huolestuttavaa on, että aamu- ja iltapäivätoiminnan yleisen arvostuksen ei koettu olevan sille kuuluvalla tasolla.

Kyselyt osoittavat, että kaikki järjestäjät eivät noudata perusopetuslakia. Osassa kunnista ei ole lain edellyttämää toimintasuunnitelmaa. Myös asiakasmaksuihin liittyvissä käytännöissä on puutteita. Kaikki kunnat eivät ole tiedottaneet mahdollisuudesta maksuvapautuksiin, ja osa kunnista perii omien vastaustensa perusteella liian korkeita asiakasmaksuja.

Vastaajat haluaisivat edelleen kehittää toiminnan laatua monin eri tavoin. Henkilöstölle toivottiin tukea kiusaamisen ja lasten yksin jäämisen vähentämiseksi. Lisää yhteistyötä haluttiin tehdä paitsi perheiden, myös koulujen, kolmannen sektorin ja muiden aamu- ja iltapäivätoimintaa tarjoavien kanssa. Selkeämmät perusteet ja ohjeet toiminnalle nousivat ohjaajien, esimiesten ja hallintohenkilöstön toiveissa esille. Toiminnan paremmalla esille nostamisella arvioitiin nostettavan alan arvostusta.

Hallituksen talousarvioesityksen 2023 toiminnallisten tavoitteiden tarkastelua

Hallituksen vuoden 2023 talousarvioesityksen opetuksen ja varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseen liittyvissä toiminnallisissa tavoitteissa on otettu huomioon *Uudet lukutaidot* -kehittämishjelma, toimet koulukiusaamisen vähentämiseksi, lasten tunnetaitojen ja osallisuuden vahvistaminen sekä kiusaamisen ennaltaehkäisy, koronavirusepidemiasta johtuvien vaikutusten vähentäminen, oppilas- ja opiskelijahuollon palvelujen vahvistaminen sekä sitouttavan kouluyhteistyön mallin vakiinnuttaminen, joihin Opetushallitus esittää seuraavia huomioita:

Digitaalisen osaamisen edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ja vapaassa sivistystyössä

Digitaalinen osaaminen on oppimisen, yhteiskunnassa toimimisen ja työelämän kannalta keskeistä osaamista, johon jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 mukaisen digitaalisen osaamisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää pitkäjänteistä kehittämistä ja ohjausta. Tutkimus- ja selvitystieto osoittaa, että lasten ja nuorten digitaalisen osaamisen taso vaihtelee kunnasta, varhaiskasvatuksen toimipaikasta ja koulusta riippuen huomattavasti. Yksi syy epätasa-arvoiselle kehitykselle on henkilöstön osaamisen puutteet. Opetushallituksessa käynnissä olleessa *Uudet lukutaidot* -kehittämishjelmassa (2020–2023) on julkaistu digitaalisen osaamisen kuvaukset, joiden perusteella opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät päivittävät parhaillaan digisuunnitelmiaan osaksi opetussuunnitelmia. Digitaalisten ympäristöjen ja osaamisen tarpeiden muuttuessa osaamisen kuvausten ylläpito tulee jatkossa vaatimaan Opetushallitukselta kehittämistyötä.

Osaamisen kuvaukset toimivat välttämättömänä kansallisena viitekehyksenä, jonka avulla voidaan varmistaa riittävä osaamisen taso ja kehittäminen niin oppilailta kuin opettajiltakin. Kehittämistyön edellyttämä resurssi on yksi henkilötyövuosi (htv). Jatkuva ylläpito vaatii myös pysyvästi rahoitetun resurssin toimintamenoihin. Jatkuva ylläpito ja pienkehitystä ei voi rahoittaa vuosittaisilla kehittämisrahoilla, vaan ne tulee huomioida pysyviksi toimintamenoiksi JTS-prosessissa. Digitaalisen osaamisen kuvausten vieminen käytäntöön edellyttää merkittävää ja pitkäjänteistä panostamista henkilöstön täydennyskoulutukseen.

Opetushallituksen näkemyksen mukaan hallituksen talousarvioesityksessä 2023 valtionavustukseen varattu euromäärä *Digitaalisten oppimisympäristöjen, osaamisen, valmiuksien ja pedagogisten käytänteiden kehittämiseen, alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen, digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen digitalisaation viitekehystyötä toimeenpanevan kehittämisohjelman toimenpiteillä koulujen, oppilaitosten ja kunnallisen varhaiskasvatuksen kansainväliseen toimintaan ei riitä* alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen ja digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen, mutta se kattaa mahdollisesti *digitaalisten oppimisympäristöjen, osaamisen, valmiuksien ja pedagogisten käytänteiden kehittämisen*.

Toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä koskevista toiminnallisista tavoitteista on todettu, että digitalisaation viitekehys ja sitä tukevat digitaaliset ratkaisut ja arviointikäytännöt edistävät digitalisaation ohjausta ja vaikuttavuutta sekä hallinnon ennakointikykyä. Tekstissä olisi syytä kertoa tarkemmin, mihin *arviointikäytänteisiin* viitataan.

Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisy

Lasten ja nuorten kokeman kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi sekä niihin puuttumiseksi on toteutettu varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle suuntautuva kehittämishanke vuonna 2022. Kehittämishankkeessa valmistellaan sivusto, ohjeita ja materiaaleja

kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisille sekä huoltajille edellä mainittujen ilmiöiden ehkäisemiseen, tunnistamiseen, niihin puuttumiseen ja päättämiseen. Sivuston valmisteluun liittyen kuullaan laajasti kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisia, huoltajia, lapsia ja nuoria. Osa materiaaleista soveltuu myös käytettäväksi opiskelijoiden ja 5.–9.-luokkalaisten kanssa.

(<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/tunnetko-vastuusi-kiusaamisen-hairinnan-syrjinnan-ja-vakivallan-tunnistaminen-ja>)

Kehittämishankkeeseen ei ole sisällynyt täydennyskoulutusta kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisille. Näin ollen sivuston, ohjeiden ja materiaalien tutkimusperusteista kehittämistä ja tuotosten ja mallien implementointia tulisi jatkaa noin 3–5 vuoden ajan erikseen siihen varattavalla resurssilla. Kasvatus- ja koulutusalan toimijoiden verkostoissa on esitetty näkemys, että näiden ilmiöiden ehkäisemisessä, tunnistamisessa, niihin puuttumisessa tarvitaan valtakunnallista kehittämistyötä, yhdyspinnat muiden hallinnonalojen (erityisesti soten) kanssa huomioiden. **Opetushallituksen näkemyksen mukaan perusopetuksen laadun, hyvinvoinnin ja turvallisen oppimisympäristön edistämiseksi olisi tärkeää jatkaa tätä kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisyyn liittyvää kehittämishanketta.**

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Opiskeluhoitolakia koskeva uudistus (HE19/2022) tulee voimaan 1.1.2023. Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmat otetaan käyttöön 1.8.2023, mikä edellyttää uudistuksen toimeenpanon liittyvää täydennyskoulutusta (tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen sisältyy tähän perusopetuksen osalta), informaatio-ohjausta sekä erilaisten tukimateriaalien valmistelua. Opiskeluhoitopalvelujen asiantuntijat siirtyvät 1.1.2023 alkaen hallinnollisesti kunnista hyvinvointialueille ja toiminta eriytyy näin sivistystoimesta, jatkossa on tärkeää turvata resurssit näiden asiantuntijoiden tekemään yhteisölliselle hyvinvointityölle. Eri koulumuotojen opetussuunnitelmien toimeenpanon tuki edellyttää tarvittavien resurssien kohdentamista myös Opetushallitukselle. Hallituksen talousarvioesityksessä 2023 on varattu 12 miljoonaa euroa oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistamiseen tarkoitettuihin valtionavustuksiin, mitä Opetushallitus pitää hyvänä asiana myös uudistuvan opiskeluhoitolain ja opetussuunnitelman perusteiden toimeenpanon näkökulmasta.

Perusopetuksen sitouttava kouluyhteistyö

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen 162/2022 perusopetuslain 26 §:n muuttamiseksi. Lakimuutos edellyttää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutosta, jonka on lakimuutoksen tavoin tarkoitus tulla voimaan 1.8.2023. Esityksen mukaan opetuksen järjestäjä olisi velvollinen poissaolojen seurannan lisäksi ennalta ehkäisemään ja puuttumaan poissaoloihin suunnitelmallisesti. Esityksen tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia sekä vahvistaa koulujen edellytyksiä tukea perustaitoja ja saavuttaa oppimistuloksia koulupoissaoloja vähentämällä. **Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita koskevan muutosmääräyksen toimeenpanon tuki edellyttää riittävää rahoitusta**, jotta opetuksen järjestäjillä on mahdollisuus hyödyntää pilottihankkeissa kehitettyjä toimintatapoja poissaolojen vähentämiseen ja koulutyöhön kiinnittymisen lisäämiseen. (<https://www.oph.fi/fi/hankkeet/sitouttava-kouluyhteistyö>)

Sitouttava kouluyhteistyöhankkeessa kehitettävä toimintamalli valmistuu keväällä 2023. Toimintamallin implementoimiseksi on tärkeää tavoittaa laajasti perusopetuksen rehtoreita, opetushenkilöstöä ja muuta henkilöstöä, ja tähän tulee varata resurssit vuosille 2023–2024.

2. Osaavan työvoiman saatavuus ja kohtaanto

Meneillään olevan lukiouudistuksen lähtökohtana on ollut kansakunnan koulutustason nostaminen. Tavoitteena on, että nuorista ikäluokista entisen 41 %:n sijaan vuoteen 2030 mennessä 50 % suorittaa korkeakoulututkinnon. Tämän tavoitteen edistämiseksi lukioissa otetaan parhaillaan käyttöön uusia, vuoden 2019 opetussuunnitelman perusteiden mukaisia paikallisia opetussuunnitelmia. Talousarvioesitykseen on kirjattu, että lukiokoulutuksen yhtenä toiminnallisena tavoitteena on vahvistaa koulutuksen laatua ja tukea uudistettujen lukiolainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden toimeenpanoa sekä tukea nimenomaan jatko-opintoihinsiirtymistä, työelämään tutustumista ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää kansainvälistymistä tukevaa osaamista.

3. Tutkimus ja kehittämistoiminta, opettajankoulutus, suomalaisen opettajankoulutuksen kehittäminen

Opetusalan ammattilaisten jatkuvasti päivittyvä osaaminen on merkittävää kestävän kehityksen ja sivistyksen vahvistamisessa. Opettajankoulutuksen kehittämiseksi on julkaistu Opettajankoulutuksen kehittämisohjelma 2022–2026. Ohjelma kattaa sekä opettajan peruskoulutuksen että uranaikaisen osaamisen kehittämisen, sillä opetus- ja johtamistehtävissä tarvittavaa laajaa osaamista ei voi saavuttaa vain peruskoulutuksen kautta. Maailma, yhteiskunta ja työelämä muuttuvat nopeasti. Kehittämisohjelmassa on kattavaan taustatutkimukseen perustuen nostettu keskeisiksi kehittämisalueiksi laaja-alainen perusosaaminen, uutta luova asiantuntijuus ja toimijuus sekä oman osaamisen ja oppilaitoksen kehittäminen. (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164087/OpettajankoulutuksenKehittamisohjelma.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

Niin ikään kielitietoisien, kaikkia opettajia vastuuttavan toimintakulttuurin ja opetuksen kehittämiseen tulisi suunnata täydennyskoulutusta ja edistää kielitietoisien pedagogiikan liittämistä laajemmin myös opettajien, erityisesti aineenopettajien peruskoulutukseen. Samoin inklusiivisen pedagogiikan kehittämiseen tulee kohdentaa täydennyskoulutusta ja vahvistaa inkusiivista pedagogiikkaa opettajien peruskoulutuksessa aineopintojen ja pedagogisten opintojen viitekehyksenä.

Opettajien ajantasaisen osaamisen, työssä jaksamisen ja tasa-arvon turvaamiseksi on huolehdittava kaikkien opettajien mahdollisuuksista osallistua uranaikaiseen täydennyskoulutukseen. Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi kehittämistoiminnan rahoitusmekanismeilla. Riittävän opetushenkilöstön takaamiseksi on tärkeää, että opettajankoulutuksen kehittämisohjelman tavoitteisiin sitoudutaan ja osoitetaan riittävät määrärahat sen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Mahdollisuuksia opettajien osaamisen tutkimusperustaiseen kehittämiseen mahdollistetaan eri tahojen yhteistyöllä, verkostoilla ja kumppanuuksilla sekä tutkimus- ja kehittämishankkeilla. Opetuksen järjestäjien on turvattava henkilöstölle mahdollisuudet jatkuvaan kouluttautumiseen. Opetushallituksen tehtävänä on tukea opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen kehittymistä vuosittain valtion talousarviossa osoitetulla määrärahalla.

Opetushallituksen edustajat ovat osallistuneet opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseen Opettajankoulutusfoorumin työvaliokunnassa. Opetushallitus katsoo, että Opettajankoulutusfoorumin tekemä työ on ollut merkityksellistä opettajankoulutuksen kansallisen kehittämisen edistäjänä. Opetushallitus toivoo, että jatkossakin tämän tyyppiselle työskentelylle osoitetaan resurssia.

Opetushallitus on tukenut opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen kehittymistä vuosittain koulutuspoliittisesti merkittävillä teema-alueilla valtion talousarviossa osoitetulla

määrärahalla. Rahoitusta on haettu reilusti enemmän suhteessa jaossa olevaan määrärahaan: esimerkiksi vuonna 2022 oli hakijoina 325 hanketta, joiden hakema avustus oli yhteensä 24 552 628 euroa. Rahoitusta myönnettiin 204 hankkeelle yhteensä 12 862 824 euron verran. Henkilöstökoulutushankkeisiin osoitettu vuosittainen määräraha on pysynyt lähes samana viimeisien vuosien aikana. Talousarvioesityksen enintään 14 706 000 euron määräraha on linjassa edellisten vuosien määrärahan kanssa. (<https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/opetustoimen-ja-varhaiskasvatuksen-henkilostokoulutus>)

Opetushallitus ilmaisee huolensa pätevien erityisopettajien alueellisesta riittävyydestä, erityisesti kauempana kasvukeskuksista. Vaikka erityisopettajien koulutuspaikat ja -määrät eivät kuulukaan Opetushallituksen toimivaltaan, on erityisesti koronapandemian jälkeisen oppimisvajeen kiinni kuromisen ja alueellisen koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta asia äärimmäisen tärkeä. Valtioneuvosto pystyy halutessaan talousarviossa painottamaan esimerkiksi erityisopettajien muunto- ja/tai täydennyskoulutusta vastaamaan alueelliseen opettajapulaan. Kaukana kasvukeskuksista on haasteensa myös muidenkin kuin pätevien erityisopettajien saatavuudessa. Opettajankoulutuksen vetovoima on vähentynyt.

Opettajankoulutuksen vetovoima, loppuraportti. OKM julkaisuja 2020:26.

(https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162423/OKM_2020_26.pdf)

4. Kulttuuri – koronasta selviytymisen ja valtionrahoituksen näkökulmasta

Opetushallituksen näkemyksen mukaan taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteissa ja niitä toteuttavissa toiminnallisissa tuloksellisuuden tavoitteissa huomioidaan tarkoituksenmukaisesti ja kattavasti taide- ja kulttuuripolitiikan tarjoamat mahdollisuudet pandemian synnyttämän hyvinvointi- ja oppimisvajeen korjaamiseksi.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteet kattavat taide- ja kulttuuripolitiikan keskeiset ulottuvuudet, joissa turvataan luovan työn ja tuotannon edellytyksiä ja kehitystä, vahvistetaan kansalaisten ja yhteisöjen kulttuuriin yhdenvertaisemman osallistumisen ja osallisuuden vahvistamista sekä rakennetaan moninaisen ja vahvan kulttuuriperinnön perustaa ja elinvoimaisuutta.

Panostukset lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia taiteeseen ja kulttuuriin Harrastamisen Suomen -mallin kautta voidaan tukea perusopetuksen tehtävän ja opetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista kouluissa kuten oppilaiden uuden oppimisen iloa ja motivaatiota, heidän palautumistaan pandemiasta, hyvinvointiaan ja tulevaisuususkiaan.

Kulttuurihyvinvointitoiminnan ja asiantuntijapalvelun vahvistamisella ja pysyvien rakenteiden kehittämisellä osaksi valtionhallintoa voidaan olettaa olevan pidemmällä aikavälillä myönteisiä vaikutuksia myös lasten ja nuorten hyvinvointiin, jos kunnissa hyvinvoinnin ja terveyden lakisääteisen kulttuurihyvinvointitehtävän toteuttamisen myönteiset vaikutukset kohdistuvat entistä kattavammin ja tasaveroisemmin eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen.

Opetushallitus pitää perusteltuna ja tarpeellisena, että myös taiteen perusopetuksessa saavutetun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista edistetään liittämällä taiteen perusopetuksen koulutustiedot valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain mukaisiin tietovarantoihin. Taiteen perusopetuksen opintosuoritustietoja ei ole toistaiseksi ollut mahdollista tallentaa Koski-tietovarantoon. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on ollut 1.8.2021 alkaen mahdollisuus tallentaa vapaan sivistystyön vapaatavoitteisen koulutuksen suoritustietoja kyseiseen tietovarantoon vapaan sivistystyön koulutusta koskevien tietojen tallentamista koskevasta hallituksen esityksen mukaisesti (HE 19/2021 vp). Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetään myös taiteen perusopetusta, joka on vapaasta sivistystyöstä erillinen koulutusmuoto, ja jota koskee

oma laki taiteen perusopetuksesta (633/1998). Eduskunnan sivistysvaliokunta totesi antamassaan mietinnössä (SiVM 2/2021 vp), että taiteen perusopetuksen jääminen ehdotetusta uudistuksesta ei ollut ongelmatonta. Valiokunta katsoi myös tärkeäksi selvittää, voidaanko taiteen perusopetus ottaa mukaan uudistukseen, ja painotti taiteen perusopetuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen keinojen edistämistä yhdenvertaisesti muiden vastaavien opintasuoritusten kanssa.

Opetushallitus pitää välttämättömänä, että valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiaksi toteutetaan laatimalla erillinen toimeenpanosuunnitelma, koska strategiaan sisältyy myös keskeisiä toimenpidelinjauksia kulttuuriperinnön merkitysten vahvistamiseksi oppimisessa, osaamisessa ja tutkimuksessa. Myös arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimeenpanon resursoinnilla on tärkeä tehtävänsä muun muassa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmien kehittämisessä, arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen pedagogiikan kehittämisessä ja eri koulutusasteiden opetushenkilöstön pedagogista osaamisen vahvistamisessa.

Opetushallitus toteaa, että kulttuuriperintöaineistojen digitaalisen saatavuuden tukeminen on myös varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten toteuttaman kulttuurikasvatuksen kannalta hyvin merkityksellistä. Kulttuuriperintöaineistojen digitaalista saatavuutta ja kattavuutta on tärkeää edistää määrätietoisesti osoittamalla siihen riittävästi rahoitusta.

5. Liikunta, erityisesti lasten hyvinvoinnin näkökulmasta

Mittava istuvan elämäntavan lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn heikentyminen on vakava terveys, toiminta- ja opiskelukyvyn haaste. Elämän digitalisoituminen on vähentänyt huolestuttavasti fyysistä aktiivisuutta viimeisen vuosikymmenen aikana. Lisäksi liikunnan harrastaminen ja terveys polarisoituvat voimakkaasti suomalaisessa väestössä. Lasten ja nuorten fyysinen kunto on olennainen tekijä terveyden, toiminta- ja opiskelukyvyn ylläpitämisessä. Lasten sekä nuorten liikunnan, terveellisten elintapojen ja terveysosaamisen edistäminen on nopeasti passivoivaksi muuttuneessa toimintaympäristössämme entistä tärkeämpää. Terveysliikunnalla on kansanterveydelle ja -taloudelle entistä tärkeämpää.

Päivittäisen liikunnan lisäämistä kouluissa on edistetty muun muassa Liikkuva koulu -ohjelmalla vuodesta 2009 alkaen. Myöhemmin on aloitettu myös Liikkuva varhaiskasvatus ja Liikkuva opiskelu -ohjelmat. Vuonna 2021 on Liikkuva koulu -ohjelmaan osallistunut 2226 koulua. (<https://www.liikkuvakoulu.fi/liikkuvakoulu>).

Valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (28.6.2012/422) lisättiin kaksi vuosiviikkotuntia liikuntaan. Vuosiviikkotuntimäärän lisäykseen liittyy valtakunnallisten Move!-järjestelmän tarvitsema aikaresurssi perusopetuksen liikuntatunneilla.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 on määrätty, että vuosiluokilla 5 ja 8 toteutetaan Move!-järjestelmän mukaiset testit. Move!-järjestelmä on kehitetty peruskouluun sopivaksi työkaluksi antamaan objektiivista tietoa perusopetusikäisten lasten ja nuorten fyysisestä toimintakyvystä. Move! on oppilaista välittämisen ja heidän terveelliseen ja liikunnalliseen elämäntapaan kannustamisen pedagoginen työkalu. Move!-järjestelmän tavoitteena on, että perusopetuksen koululiikunnan avulla pyritään tukemaan ennaltaehkäisevää kouluterveydenhuoltoa 5. ja 8. vuosiluokille määrättyjen laajojen terveystarkastusten yhteydessä. Move! toteutuu parhaimmillaan peruskoulussa, koska se tavoittaa koko ikäluokan. Lisäksi kouluissa

on käytettävissä eri asiantuntijatahoja, esimerkiksi kouluterveydenhuolto, opettajat, erityisen tuen osaajat sekä liikuntaa opettavat opettajat. (<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mika-move>)

Lasten sekä nuorten liikunnan, terveellisten elintapojen ja terveysosaamisen edistäminen on nopeasti muuttuneessa toimintaympäristössä entistä tärkeämpää, jossa liikunnalla on yhä tärkeämpi rooli. Terveysosaamista opitaan myös terveystiedon tunneilla, joita on peruskoulun vuosiluokilla 7–9 yhteensä kolme vuosiviikkotuntia. Vuosiluokilla 1–6 terveystietoa opitaan osana ympäristöoppia.

Varhaiskasvatuksella ja koululla on keskeinen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä rooli yhteiskunnassa. Lasten ja nuorten liikunnan ja terveysosaamisen edistämiseksi on syytä arvioida niiden nykytilaa esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella ja jatkaa jo alkanutta liikunnallisen elämän tavan edistämiseen tehtyä kehittämistyötä.